

Η διάκριση του πιστού από τον πολίτη

του ΑΝΤΩΝΗ ΜΑΝΙΤΑΚΗ

Η συνεχιζόμενη κρίση στις σχέσεις της Ιεραρχίας της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ελλάδος με τη Κυβέρνηση, με αφορμή την απόφαση της δεύτερης να απαλείψει από τα δελτία των αστυνομικών ταυτοτήτων το στοιχείο του θρησκευάτος, δεν μαρτυρεί μια εφήμερη ούτε προδικάζει μια συγκυριακή διατάραξη των σχέσεων των δύο αυτών συνταγματικών θεσμών. Εντάσσεται σε μια γενικότερη ιστορική αναδιάταξη των σχέσεων της πολιτικής με την θρησκεία καθώς και του ιδιωτικού με το δημόσιο χώρο. Δεν είναι δυνατόν επομένως να κατανοηθούν και ερμηνευτούν σωστά οι αποφάσεις που επισκιάζουν τις σχέσεις κράτους και εκκλησίας, αν προηγουμένως δεν ενταχθούν λογικά στο ιστορικό και λογικό πλαίσιο που ανήκουν.

Για τους συνταγματολόγους το ζήτημα της αναγραφής του θρησκευάτος στις αστυνομικές ταυτότητες είναι άκρως διδακτικό, διότι δείχνει, μεταξύ πολλών άλλων, τα όρια της τυπολατρικής και περιγραφικής προσέγγισης που επικρατούν στη μελέτη των σχέσεων κράτους και εκκλησίας. Η θεώρησή τους αποκλειστικά μέσα από το ερμηνευτικό πρίσμα του άρθρου 3Σ ακόμη και σε συνδυασμό προς το άρθρο 13Σ, που κατοχυρώνει την θρησκευτική ελευθερία, εμποδίζει μιαν ευρύτερη, πολυδιάστατη θεώρηση που να υπερβαίνει τη στατική, νομολογιακή βασικά ανάλυσή τους. Η μονομερής, δηλαδή, ερμηνευτική αναζήτηση του νοήματος των άρθρων 3 και 13, χωρίς λογικές αναφορές στις θεμελιώδεις αρχές της αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας και στην νέα πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα που έχει διαπλαστεί από τις μεταμορφώσεις του κράτους, όσο διεισδυτική και αν είναι, δεν μπορεί να γίνει αποκαλυπτική και ταυτόχρονα διαπλαστική σύγχρονων νοημάτων.

Εξάλλου, η θεσμική σχέση της εκκλησίας με το κράτος συχνά επισκιάζει τη συμβολική σχέση τους και δεν επιτρέπει να φωτιστεί η άτυπη όσο και καθοριστική σχέση της εκκλησίας με το κράτος-έθνος και ειδικότερα της εκκλησίας με το έθνος καθώς και το πλέγμα των σχέσεων πολιτικής και θρησκείας, γενικότερα. Διότι η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδος δεν είναι απλώς μια εκκλησία κρατική ή του κράτους, με την έννοια ότι δημιουργήθηκε από το κράτος, οργανώθηκε ως νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, εξοπλίστηκε με προνόμια δημόσιας εξουσίας και διοικείται ως διοικητικός οργανισμός με βάση νόμο που συνέταξε και ψήφισε το κράτος^ συμπεριφέρεται παράλληλα και ενεργεί ταυτόχρονα και ως εκκλησία του έθνους ή εθνική.<I>

Σχηματοποιώντας θα λέγαμε, ότι η αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδος συγκροτήθηκε ως θεσμός του κράτους, επειδή το εθνικό κράτος την χρειαζόταν ως εκκλησία του έθνους. Η ίδια εξάλλου εγκοιλώθηκε την εθνική του αποστολή και λειτούργησε ως εκκλησία εθνική, επειδή αυτός ο τίτλος της προσέδιδε κύρος και λαϊκή νομιμοποίηση και την καθιστούσε απαραίτητο ιδεολογικό και νομιμοποιητικό στήριγμα της πολιτικής εξουσίας, η οποία με την σειρά της την χρησιμοποιούσε ως μέσο των εθνικών του και πολιτικών επιδιώξεων.

Αυτό που δοκιμάζεται σήμερα δεν είναι τόσο οι θεσμικές και τυποποιημένες σχέσεις κράτους και εκκλησίας όσο οι άτυπες και άδηλες σχέσεις της εκκλησίας με το έθνος. Η εθνική φυσιογνωμία της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ελλάδος αμφισβητείται και επαναπροσδιορίζεται. Παρατηρείται έτσι το εξής παράδοξο και εν μέρει αντιφατικό: την ίδια στιγμή που η Εκκλησία απαγκιστρώνεται από την κρατική κηδεμονία και δείχνει να αρθρώνει ένα δικό της λόγο, ανεξάρτητα από το κράτος ή και σε αντιπαράθεση μαζί του, την ίδια ακριβώς στιγμή εμφανίζεται δημόσια και δρα ως εκκλησία κυρίως εθνική, ως φορέας δηλαδή των εθνικών πεπρωμένων και αυθεντικός εκπρόσωπος του γένους και διεκδικεί μέσω του εθνικού της ρόλου λόγο και συμμετοχή στις κρατικές αποφάσεις που θεωρεί η ίδια εθνικού και θρησκευτικού χαρακτήρα. ("Με ενδιαφέρει το συμφέρον του έθνους. Και νομίζω ότι αυτό το συμφέρον είμαι ταγμένος να υποστηρίξω και να υπερασπιστώ έναντι οποιουδήποτε κόστους"... "Δεν θα σταματήσω να διατυπώνω τις

απόψεις μου για ζητήματα καίρια όπως τα εθνικά." έχει δηλώσει ο Αρχιεπίσκοπος στον τύπο).

Δεν θα πρέπει εξάλλου να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι η εμμονή της Ιεραρχίας στο αίτημα της αναγραφής του θρησκευάτος στις ταυτότητες δεν δικαιολογείται τόσο από την υποχρέωση των πιστών να ομολογούν δημόσια την πίστη τους και να υπερασπίζονται την θρησκευτική τους ελευθερία, όσο από την ευρέως διαδεδομένη πεποίθηση ότι έτσι υπερασπίζονται την εθνικο- θρησκευτική τους ταυτότητα. Οι λαοσυνάξεις αντλούσαν την νομιμοποίησή τους από το ιδεολόγημα της ταύτισης της Ορθοδοξίας με τον Ελληνισμό, της Ελλάδος με την Ορθοδοξία και εύρισκαν απήχηση, επειδή βασίζονταν στο ιδεολογικό βάπτισμα της ορθόδοξης πίστης σε εθνικό φρόνημα. Ο λαός του Θεού συγκεντρωνόταν στις πλατείες για να υπερασπιστεί μαζί με την θρησκευτική την εθνική του ταυτότητα. Η αμφισημία του όρου ταυτότητα και οι εύκολοι συνειρμοί και μεταπηδήσεις από τη συλλογική θρησκευτική ταυτότητα στην εθνική ταυτότητα διευκόλυναν τις επιδιώξεις της εκκλησίας.

Καλλιεργήθηκε επομένως εσκεμμένα -ή και ασυνείδητα- μια σύγχυση γύρω από την έννοια της ταυτότητας, η οποία χρησιμοποιήθηκε και χρησιμοποιείται μέσα από την πολυσημία της: ενώ το ζήτημα αφορά το νομικό ζήτημα της "αστυνομικής" ταυτότητας ή το δελτίο ατομικής αναγνώρισης του πολίτη, το μυαλό μεταπηδά συνειρμικά στη συλλογική "θρησκευτική" και από εκεί στην "εθνική" ταυτότητα των πολιτών και αντίστροφα.

<|>Το πολιτικά όμως και δημοκρατικά αθέμιτο δεν βρίσκεται στην συγκεκριμένη χρήση του όρου "ταυτότητα", αλλά στη σύγχυση που καλλιεργείται μεταξύ της ιδιότητας του πιστού και εκείνης του πολίτη.

Οι δύο διακριτές σε μια δημοκρατική κοινωνία ιδιότητες, εκείνη του πιστού και εκείνη του πολίτη, ταυτίζονται και δεν είναι σαφές -όχι μόνον στην κοινή γνώμη αλλά και σε κοσμικούς που ασχολούνται με το θέμα- αν το αίτημα που υποβάλλεται από την Ιεραρχία για την προαιρετική αναγραφή του θρησκευάτος εκφράζει την βούληση των ορθόδοξων πιστών ή του ελληνικού λαού. Το ίδιο ερώτημα ανακύπτει και με τη συλλογή υπογραφών για τη διενέργεια σχετικού δημοψηφίσματος. Διερωτάται δηλαδή κανείς, αν η συλλογή των υπογραφών γίνεται από "πιστούς", οι οποίοι καλούνται με την υπογραφή τους να δηλώσουν και διατρανώσουν την ιδιωτική τους πίστη ή από "πολίτες" που εγκαλούν την κυβέρνηση και την κυβερνητική πλειοψηφία για προσβολή των θρησκευτικών πεποιθήσεων του ελληνικού λαού συνολικά. Ως τι εκδηλώνουν τη βούλησή τους οι υπογράφωντες, ως μέλη μιας θρησκευτικής κοινότητας; της πολυπληθέστερης που υπάρχει στη χώρα ή ως πολίτες που επιδιώκουν να επιβάλουν την πλειοψηφική βούλησή τους σε ολόκληρο τον λαό; Και ως τι ενεργεί η Ιεραρχία και ο Αρχιεπίσκοπος; Ως εκπρόσωποι της κυρίαρχης στην χώρα θρησκευτικής κοινότητας ή ως θείοι και ιστορικοί εκπρόσωποι του έθνους και του λαού; Στο όνομα του λαού και για χάριν του διεξάγεται το δημοψήφισμα ή στο όνομα των ορθόδοξων πιστών που συμβαίνει να έχουν την ελληνική ιθαγένεια;

Η απάντηση στα ερωτήματα αυτά είναι κρίσιμη, διότι έχει να κάνει με την αντίληψη που έχουμε για τη φύση και την αποστολή της αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας και δείχνει τον έμμεσο τρόπο με τον οποίο εισβάλλει η Εκκλησία στον χώρο της πολιτικής.

Διότι, η δημοκρατία θεμελιώνεται και προϋποθέτει μια καταστατική διάκριση: τη διάκριση μεταξύ της ιδιωτικής ζωής του ανθρώπου και της δημόσιας του πολίτη. Ως ιδιώτης ή άτομο ο άνθρωπος ασπάζεται στην προσωπική ζωή του διαφορετικές πεποιθήσεις, θρησκευτικές, φιλοσοφικές ή πολιτικές και τις συμερίζεται βέβαια με άλλους, υπό την προϋπόθεση ότι δεν θίγεται από τη δημόσια εκδήλωσή τους η συλλογική διαβίωση των ανθρώπων. Ως πολίτης και μέλος μιας πολιτικής κοινωνίας, κάθε άνθρωπος διαθέτει ίσα δικαιώματα με τους άλλους πολίτες και συμμετέχει μαζί τους στην διαχείριση των κοινών ή δημόσιων υποθέσεων, πέρα από τις κοινωνικές ή συνειδησιακές του ιδιαιτερότητες. Οι πολίτες απαρτίζουν το λαό και η έννοια του λαού, ως ενότητα αδιαφοροποίητη, δεν θεμελιώνει μόνον την κοινή εξουσία τους στο κράτος αλλά και την ενότητά τους πέρα και πάνω από τις διαιρέσεις τους. Η ενότητα του λαού βασίζεται στην πολιτική ισότητα και η πολιτική ισότητα αγνοεί τις διαφοροποιήσεις, που διακρίνουν τους ανθρώπους στη σφαίρα την ιδιωτική. Η

πίστη ξεχωρίζει τους ανθρώπους, τους διακρίνει, γι' αυτό και οι πιστοί, ως φορείς του ατομικού δικαιώματος της θρησκευτικής ελευθερίας, εκδηλώνουν την πίστη τους στην ιδιωτική, την προσωπική τους ζωή, σε διάκριση και αντιδιαστολή προς την δημόσια, που είναι σφαίρα κοινή για όλους. Η ιδιότητα του πολίτη, του μέλους ενός ενιαίου συνόλου, του λαού ως ολότητα, ενώνει τους ανθρώπους σε έναν κοινό σκοπό. Δηλώνει τον άνθρωπο, που γίνεται αντιληπτός στην οικουμενικότητά του, ανεξάρτητα από τις ιδιαίτερες, τις προσωπικές του προτιμήσεις ή πεποιθήσεις. Για το λόγο αυτό, οι "πιστοί" δεν νομιμοποιούνται, ως ιδιώτες, όσο πολυάριθμοι και αν είναι, να θέλουν να επιβάλουν την ιδιωτική τους θέληση στο σύνολο του λαού, υποκαθιστώντας τους πολίτες και αγνοώντας ή περιφρονώντας τις αποφάσεις, που οι αντιπρόσωποι του λαού έχουν λάβει ενεργώντας κατ' εντολήν τους. Η επίκληση του λαού και του έθνους για τη δικαιολόγηση αποφάσεων της Ιεραρχίας υποδηλώνει ότι οι εκκλησιαστικές αρχές εκλαμβάνουν τον εαυτό τους ως εκπρόσωπο του λαού και του έθνους και ότι νομιμοποιούνται να ενεργούν και να αποφασίζουν στο όνομά τους. Με βάση την αντίληψη αυτή δεν θα πρέπει να προκαλεί απορία το γεγονός ότι οι Ναοί μετατρέπονται από χώροι σύναξης των πιστών για την λατρεία του Θεού σε χώρους συγκέντρωσης πολιτών για την πολιτική έκφραση και διεκδίκηση αιτημάτων τους και άσκησης πίεσης στο Κοινοβούλιο και στην Κυβέρνηση με σκοπό την υιοθέτηση νόμων που να ικανοποιούν τις εθνο-θρησκευτικές τους πεποιθήσεις.

Η υποκατάσταση του κοσμικής και συνταγματικής έννοιας του λαού, ως συνόλου ίσων και ελεύθερων πολιτών από την θεολογική έννοια του Λαού του Θεού, ως συνόλου πιστών, είναι πλήρης. Και η αποδοχή της υποκατάστασης αυτής οδηγεί σε ανησυχητική και επικίνδυνη νόθευση της Δημοκρατίας.

* Το Civilitas.GR και ο «ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ» προτίθενται να απομακρύνουν το κείμενο αυτό από την Ιστοσελίδα τους, εάν η αναδημοσίευσή του προσβάλλει κεκτημένα πνευματικά ή εμπορικά δικαιώματα (info@civilitas.gr)